

UN PUTNEAN PE TRONUL MOLDOVEI: ȘTEFAN TOMȘA AL II-LEA (1611 - 1615, 1621 - 1623)

Horia Dumitrescu

Istoria Vrancei a consemnat pentru secolul al XVII-lea un fapt unic, dar cu totul remarcabil: doi boieri putneni au devenit domni ai Moldovei.

Primul dintre ei a fost Ștefan Tomșa. Acesta se dădea drept fiu al voievodului Tomșa ¹, cel care înlăturase pe Despot ² și isprăvisese tăiat de leși la Lwow (Lemberg), în mai 1564, sub pretextul că făcuse niște prădăciuni în Polonia, la începutul domniei sale, fiind înmormântat în biserica ortodoxă din localitate. Filiația e însă nesigură. Dacă într-adevăr, a fost fiul lui Tomșa, atunci n-a putut fi decât fiu nelegitim ³.

---

¹ Ștefan Tomșa I. Domn al Moldovei de la 9 august 1563 - între 20 februarie și 4 martie 1564. În Biserica din Bunești în Suceava se află o inscripție: „Acest aer l-a făcut piosul domn Io Ștefan Voievod, fiu al răposatului Tomșa Voievod și al soției sale Acsinia, și s-a dat bisericii domnești din Iași, anul 1613” (Apud Octav - George Lecca, *Familiile boierești române. Istorie și genealogie (după izvoare autentice)*, Cu adnotări, completări și desene de Mateiu Caragiale, Ediție de Alexandru Condeescu, Editura Litera, București, p. 555).

² **Iacob Heraclide Despotul (Ioan - Voievod)** a domnit între 18 noiembrie 1561 - 9 noiembrie 1563, reprezentând în istoria românească prima domnie a unui străin (Vezi Adina Berciu - Drăghicescu, *O domnie umanistă în Moldova. Despot - Vodă*, Editura Albatros, București, 1980, passim).

³ Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III, *Partea Întâi, Dela moartea lui Mihai Viteazul până la sfârșitul Epocii Fanariote (1601 - 1821)*, Cu 143 de figuri în text și 7 hărți afară din text, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1947, pp. 16-17.

<http://www.muzeulvrancei.ro>

Miron Costin îl arată „*dirept moldovan, din sat din Otești, de pre pîrăul ce să chiamă Răcătăul, în ținutul Putnei*”⁴.

Tomșa a avut o tinerețe aventuroasă. Bun ostaș, el a luptat ca mercenar prin multe părți, ajungând până în Pirinei, unde a luat parte în armata franceză a lui Henric al IV-lea⁵ la asediul cetății Jaca, împotriva armatei spaniole a lui Filip al II-lea⁶.

Din acele meleaguri apusene adusese el pe întâia sa soție, Ginevra⁷. Nu s-a întors în țară, ci s-a angajat ca lefegiu în slujba lui Ștefan Báthori, regele Poloniei⁸, după cum spune chiar un cronicar polon, Piasecki. Din Polonia a trecut la Istanbul, legând mare prietenie cu ienicerii, alături de care a luptat împotriva perșilor⁹.

Curajul și virtuțile lui ostășești i-au fost pe plac marelui vizir Mehmed - pașa Giorgianul¹⁰.

---

⁴ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ediție îngrijită și prefăcută de Emil Boldan, Editura Tineretului, București, 1956, p. 57.

⁵ **Henric al IV-lea**. Rege al Navarrei (1572 - 1610) și al Franței (1589 - 1610).

⁶ **Filip al II-lea**. Rege al Spaniei (1556 - 1598), rege al Neapolelui, Siciliei și Portugaliei (1580 - 1598).

⁷ C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, Ediție îngrijită de Victor Leahu, Editura Junimea, Iași, 1971, p. 185.

⁸ **Ștefan Báthori**. Voievod (25 mai 1571 - februarie 1576) și principe (1576 - 1583) al Transilvaniei, rege al Poloniei (14 decembrie 1575 - 13 decembrie 1586).

⁹ Războiul dintre Imperiul Otoman și Persia a început în anul 1578 pentru supremație în Anatolia răsăriteană și pentru satisfacerea aspirațiilor de glorie ale unor pașale. A durat, cu unele întreruperi, câteva decenii, cu victorii și înfrângeri de o parte și de alta. Pacea s-a încheiat în 1639 ca urmare a vestitelor campanii ale sultanului Murad al IV-lea (10 septembrie 1623 - 9 februarie 1640) asupra Erevanului (1635) și Bagdadului - 1638 (Vezi Mustafa Ali Mehmed, *Istoria Turcilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 221).

¹⁰ Nic. Densușianu, *Domnii glorioși și căpitani celebri ai Țărilor Române. Breviar istoric pentru războaiele mari și învingerile strălucite ale oștilor române*, vol. 1, *Regatul României (Țara Românească și Moldova)*, Scriere postumă publicată din însărcinarea „Asociațiunii Pentru Literatura Română

Nemulțumit de copilul - voievod Constantin Movilă ¹¹, care era prea devotat polonilor, sultanul Ahmed I ¹² l-a trimis în locul său, ca domn, pe Ștefan Tomșa (după 11 noiembrie 1611) care, în timpul acesta, se afla ca reprezentant al Movileștilor la Constantinopol.

Așadar, el își începe domnia nu ales de boieri, ci impus de la Constantinopol, cu ajutorul unei oști turco - tătare - muntene, numărând 20.000 de oameni.

La aflarea veștii că Tomșa primise domnia de la Poartă „boieri ca logofătul Stroici, Nicoară Prăjescu, Dumitru Buhuș, Pătrașcu Ciogolea și mulți alții se sumețeau să i se împotrivescă” ¹³. Atitudinea boierilor se datora și faptului că „se auzise că Tomșa ar fi fost nespus de aspru, beutor și muieratic, precum și multe alte vorbe rele, scornite pe drept ori pe nedrept” ¹⁴.

Vornicul Nestor Ureche - tatăl cronicarului Grigore Ureche - și paharnicul Costea Bucioc au fost trimiși la regele Poloniei pentru a cere ajutor. Aproximativ iernii crea greutăți în a strânge oastea, așa că Doamna Elisabeta, văduva lui Ieremia Movilă ¹⁵ Constantin și frații săi, însoțiți de unii boieri s-au retras la Hotin, închizând porțile cetății gata a suporta un asediu. Ștefan Tomșa găsi că nu face să atace femeile, copiii și bătrânii ce se refugiaseră acolo. Disprețuitor, i-a scris regelui Poloniei că nu are de gând să urmărească pe Constantin „un

---

și Cultura Poporului Român” de Alex. Lăpedatu, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1912, p. 178.

¹¹ **Constantin Movilă**. A domnit în Moldova în două rânduri: 30 iunie / 10 iulie - 20 / 30 iulie 1606 și 11 / 21 decembrie 1607 - 21 / 31 decembrie 1611.

¹² **Ahmed I**. Fiul lui Mehmed III (27 ianuarie 1595 - 22 decembrie 1603), sultan între 22 decembrie 1603 - 22 noiembrie 1617.

¹³ Pompiliu Tudoran, *Domnii trecătoare - Domnitori uitați*, Editura Facla, Timișoara, 1983, p. 214.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ **Ieremia Movilă**. Domn al Moldovei între 25 august / 4 septembrie 1595 - 8 / 18 mai 1600 și 6 / 16 septembrie 1600 - 30 iunie / 10 iulie 1606.

tînăr ce nu putuse învăța a domni"¹⁶. De la Hotin, fugarii s-au refugiat la Camenița, peste Nistru¹⁷.

Vreme de aproape jumătate de an, până la expediția lui Constantin Movilă pentru redobândirea scaunului domnesc. Ștefan Tomșa a stăruit pentru stabilirea de relații bune cu Polonia, deschiderea drumurilor comerciale spre țările din jur și atragerea boierilor din gruparea Movileștilor rămași în Moldova, care, în acest răstimp, nu au avut nimic de suferit¹⁸.

Eforturile sale au fost zădărnice de Constantin Movilă și de boierii din jurul lui. Ei se bucurau de sprijinul politic și bănesc al regelui Poloniei¹⁹ și al hatmanului de câmp Stanislav Zolkiewski, cu a cărui poruncă, Ștefan Potocki, care ținea în căsătorie pe Maria, sora lui Constantin Movilă, a strâns pe socoteala sa o oaste „ca vreo 6.000 de oameni strânsură”²⁰: poloni, cazaci și oamenii de țară.

Împreună cu Constantin Movilă și cu fratele acestuia Alexandru²¹, hatmanul Stanislav Zolkiewski și pan Potocki au intrat în Moldova „sămăț cu izbînde de făcuse frații lui aice într-aceste țări”²², înaintînd „fără nice o tocmală, fără străji a puterea hi, fără limbi, să știe ce feal sau ce samă de nepriatini are, unde merge și avînd și oaste strînsură”²³.

---

¹⁶ C. Gane, *op. cit.*, p. 152.

¹⁷ Pompiliu Tudoran, *op. cit.*, p. 214.

¹⁸ Acad. Virgil Cândea (coord.), *Istoria Românilor*, vol. V, *O epocă de înnoiri în spirit european (1601 - 1711 / 1716)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 73.

¹⁹ **Sigismund III**. Principe suedez, fiul regelui Suediei Johann III (1568 - 1592). Mare cneaz al Lituaniei (1587), rege al Suediei (1592 - 1599). La 19 august 1587 a fost ales rege al Poloniei (1587 - 1632), întemeind dinastia Vasa.

²⁰ Miron Costin, *op. cit.*, p. 58.

²¹ **Alexandru Movilă**. Domn al Moldovei după prima domnie a lui Ștefan Tomșa (12 / 22 octombrie 1615 - 23 iulie / 2 august 1616).

²² Miron Costin, *op. cit.*, p. 58.

²³ *Ibidem*, p. 58 - 59.

Pregătindu-se să țină piept oastei polonilor, Ștefan Vodă Tomșa a chemat „oastea țării” după obiceiul voievozilor înaintași. A chemat la el și pe vestiții căpitani ai lui Mihai Viteazul: Mîrza, Gheța și chiar și pe Raț, cel scăpat din temnițele transilvane ²⁴. Se mai putea bizui pe tătarii lui Cantemir - bey, bunul său prieten. La rândul lor, turcii i-au trimis pe Magyar - oglu - pașa și Hussein - aga ²⁵.

În lunca Prutului, între „Cornul lui Sas” la nord și Popricani lângă Jijia la sud (1 / 11 - 3 / 13 iulie 1612) ²⁶ „într-acela loc au făcut oștile lui Ștefan Vodă și tătarii la leși năvală. Și n-au ținut războiul leșii nimică, cît în ceta război, așe de sîrg s-au spăimat și s-au amestecat leșii, cît nice tunurile odată n-au apucat să sloboadză” ²⁷.

Calicimea lui Tomșa a făcut un adevărat măcel printre poloni. O statistică arată că au murit în bătălie peste 8.000 de nobili poloni și vreo 10.000 de țărani ²⁸. Potocki și Alexandru au fost prinși și trimiși imediat pentru a fi întemnițați la Edi Kulé.

Dacă hatmanul Zolkiewski a scăpat cu fuga, nu același noroc l-a avut Constantin Vodă care a căzut în mâinile unui mârzac * tătar. Acesta, „vrînd să-și facă cinste la hanul, ferindu-se de Cantemir” ²⁹, a fugit cu Constantin și cu un comis al acestuia, Mihăilescul, ajungând la Dașău ³⁰. Aici, au găsit o luntre mică și s-au suit toți în ea să treacă Niprul, în drum spre Crimeea. În fața Oceacovului, cetate tătărăscă, „s-au scornit vînt și s-au umplut luntrea de apă și acolo s-au înecat Constantin Vodă în Nipru” ³¹.

---

²⁴ Pompiliu Tudoran, *op. cit.*, p. 214.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Acad. Virgil Cîndea (coord.), *op. cit.*, p. 73; [Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 16 și Pompiliu Tudoran, *op. cit.*, p. 214, consideră că lupta de la „Cornul lui Sas” a avut loc pe 19 iulie 1612].

²⁷ Miron Costin, *op. cit.*, p. 59.

²⁸ C. Gane, *op. cit.*, p. 153.

* **mârzac** = nobil tătar.

²⁹ Miron Costin, *op. cit.*, p. 59.

³⁰ **Dașău** = **Dașov**, cetate la vest de Bug, aproape de Marea Neagră.

³¹ Miron Costin, *op. cit.*, p. 59.

Contemporanul Matei al Mirelor scria cu acest prilej: „Să-i tragă păcatul boiarilor ce l-au îndemnat să se dea afund, boiarilor nesăturați, carii vrea să domnească sub numele lui ca să poată bè iarăși sîngele orfanilor și suga măduva bieteii țării, cum o suga și mai înainte”³².

Oastea polonă „toată au cădzut în robie la tătari, și s-au înecat mai mulți în Prut”³³, iar cei care au reușit să fugă au fost prinși și aduși la Tomșa Voda și „pre mai mulți i-au și ucis țărăni”³⁴.

Mulți dintre boierii care țineau „de casa Ieremieii vodă” și veniseră cu oastea polonă căzură și ei prinși și fură aduși în fața lui Tomșa, care a poruncit să li se taie capul: „de-i prinseră de vii si-i aduseră legati înaintea lui Ștefan, care i muștră înfricosiatu si nu vru să primescă aurulu si mărgăritariile ce-i oferîă ca să le lase vieția, ci-i trăsnișe pe toti să le taie capulu”³⁵. Au pierit atunci logofătul Vasile Stroici, hatmanul Balica - ctitorul Mănăstirii Frumoasa, postelnicul Chiriță Paleologul, a cărui soție era rudă cu Constantin Movilă, stolnicul Miron și alții. 32 la număr cu toții.

„Iară pre Vasilie Stroici - povestește Miron Costin - îl iertase Ștefan Vodă, numai învățase pre Nicoriță armașul * să-l ducă să vadză perirea celorlalți, să-i hie grijă mai pre urmă de moarte, că era om tînăr Stroici și din casă mai vechi și cinsteș decît toate casele în țară. Ce dzilele lui cele sfîrșite, cum să dzice cuvîntul, vădzînd că merge la perire și nu-i spusesă armașul povestea, s-au apucat de sabia unui dărăban, să moară cu răscumpărare, că era om din hirea lui inimos. Ce, l-au împresurat îndată dărăbanii și n-au apucat să scoată sabia. Care lucru dac-au spus armașul lui Ștefan Vodă, îndată

---

³² Matei al Mirelor, *Istoria celor petrecute în Țara Romînească* în Al. Papiu - Ilarian, *Tesauru de monumente istorice pentru Romania atātu din vechiu tipărite cătu și manuscripte cea mai parte străine. adunate, publicate cu prefațiuni și note ilusstrate*, tomul I, Tipografia Națională a lui Ștefan Rassidescu, București, 1862, p. 339.

³³ Miron Costin, *op. cit.*, p. 60.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Matei al Mirelor, *op. cit.*, p. 338.

au pus de l-au omorît și pre dînsul, răcnind: „Ai, cîinele au vrut să moară cu soții”. Și pre cîți-și aducea, prea toți îi omora, până și în slugi și prostime”³⁶.

Boierii s-au rugat de Tomșa să-i cruce viața unui diac * „că este cărturariu bun”.³⁷ Vodă a răspuns că „Mai cărturar decît dracul nu este altul. Și totuși l-au omorît și pre acela”³⁸.

Miron Costin povestește de călăul lui Tomșa „țigan gros și mare la trup”³⁹, care de multe ori striga domnului arătând pe boieri: „S-au îngrășat, doamne, berbecii, buni sînt de giunghiat”. Ștefan Vodă rîdea la aceste cuvinte și dăruia bani țiganului”⁴⁰.

Tomșa avea dreptul să-i omoare, deoarece se ridicaseră împotriva domniei. Cu boierii se purta aspru, fiindcă, așa cum arată mitropolitul contemporan Matei al Mirelor, „aceștia eră nedrepti cătră serăcime”⁴¹.

Așa stînd lucrurile, nu sunt de mirare cele ce s-au întîmplat în toamna anului 1615, când boierii „s-au vorovit cu toții și au tras slujitorii toți în partea sa și pre Mărzești, și într-o noapte au ieșit cu toții la sat, la Cucuteni, și de acolo au poruncit lui Ștefan Vodă, cu bine să iasă din scaun, că nu poate nime a suferi domnia lui, cu atîte vărsări de sînge”.⁴² Printre cei răzvrătiți se aflau vel - logofătul Nichifor Beldiman, vel - vornicul Baldovin, vel - hatmanul Sturdza, biv - vel - vistiernicul Boul și, mai cu seamă, vel - vornicul Mărza cu oștenii lui. Erau cu toții boieri făcuți de însuși Tomșa⁴³.

---

* **armaș** = comandant al artileriei care mai avea sub autoritatea sa închisorile din țară și care da curs sentințelor capitale.

³⁶ Miron Costin, *op. cit.*, p. 60 - 61.

* **diac** = scrib în cancelaria domnească.

³⁷ Miron Costin, *op. cit.*, p. 61.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Matei al Mirelor, *op. cit.*, p. 338.

⁴² Miron Costin, *op. cit.*, p. 62.

⁴³ Pompiliu Tudoran, *op. cit.*, p. 217.

Vodă Ștefan Tomșa avea de partea sa pe dărăbanii unguri, cărora le plăti solda înainte; angajă pe târgoveții care voiau să lupte contra plată; îi mai venira în ajutor și niște steaguri de călărași din Țara de Jos care tocmai sosiseră la Tomești, „*la căutare*”, adică pentru a fi inspecțai.

Slujitorii, adică armata de țară, când au auzit că Vodă „*strigă în leafă*”⁴⁴, au început să vină în oastea lui Tomșa.

Lupta s-a dat la marginea Iașilor, la „*Fintina lui Păcurar*” (ante 10 / 20 octombrie 1615) și boierii răzvrățiți au fost învinși. Mulți dintre ei au căzut în mâna domnului, între alții vornicul Bărboi și fiul său. Primul a fost tras în țepă chiar pe locul bătăliei, iar al doilea a fost spânzurat în fața casei părintești.

În total au pierit 72 de boieri, ale căror capete au fost umplute cu paie⁴⁵.

Alți trei mari boieri, logofătul Beldiman, hatmanul Sturdza și vistiernicul Boul, care izbutiseră, după luptă, să fugă în Țara Românească, au fost prinși din ordinul marelui vizir Kara - Mehmed Pașa⁴⁶, prieten cu Tomșa și trimiși în obezi acestuia, numărul celor tăiați s-a ridicat la 75⁴⁷. „*Cu dreptul dară boierii ce se sculaseră asupra lui Ștefan fură judecati la mörte*”⁴⁸ - scria Matei al Mirelor.

Ca răsplată pentru sprijinul dat, orașenii din Iași au beneficiat din partea domnului de un privilegiu de scutire de toate dările în natură⁴⁹.

După 20 septembrie 1615, Ștefan Tomșa, fără nici un fel de judecată, dar aplicând normele recunoscute ale obiceiului pământului,

---

⁴⁴ Miron Costin, *op. cit.*, p. 63.

⁴⁵ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 18.

⁴⁶ **Kara - Mehmed Pașa**, poreclit Öküz (Boul) a ocupat funcția în două rânduri: 17 octombrie 1614 - 17 noiembrie 1616 și 18 ianuarie - 23 decembrie 1619.

⁴⁷ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 18.

⁴⁸ Matei al Mirelor, *op. cit.*, p. 339.

⁴⁹ *Istoria României*, vol. III..., Editura Academiei R. P. R., București, 1964, p. 130.

fără a cere sfatul sau avizul cuiva, a confiscat proprietățile boierilor răsculați, precum și ale rudelor acestora, moșiile de zestre ale soțiilor lor și chiar moșiile donate mănăstirilor de către boierii răsculați, înainte de 20 septembrie 1615. În plus, Ștefan Tomșa a trimis prin toată țara oameni credincioși cu ordinul de a confisca bunurile mobile și privilegiile depuse la mănăstiri de către boierii vicleni”⁵⁰.

Abia s-a isprăvit răscoala boierilor și o altă primejdie îl amenința pe Tomșa. Doamna Elisabeta care dorea să așeze pe scaunul Moldovei pe cel de-al doilea fiu al ei, pe Alexandru, porni cu armată spre Iași. Comandant era ginerele ei, ducele Mihail Wisniowiecki (căsătorit cu Chiajna - Regina) și printre căpetenii, se afla și viitorul ginere, principele Samuel Korecki (căsătorit cu Ecaterina - Margareta).

Lupta s-a dat la satul Tătăreni, în ziua de 12 / 22 noiembrie 1615, începând dis-de-dimineată. Artileria lui Tomșa a bătut prea departe, comandantul ei trădând pe domn. Călărimea nu a putut rezista și s-a împrăștiat.

Dărăbanii, rămași singuri, s-au retras la o râpă, deasupra Tăuteștilor, apărându-se. Erau un corp de elită, căruia Tomșa îi acordase o deosebită atenție: „*Era la Ștefan Vodă dărăbanii foarte îmbrăcați bine, după credința ceea ce făcuseră, de stătută cu dînsul la rădicarea boierilor, cum n-au fost nice la o domnie grijită bine pedestrima, cu haine tot de feliandrăș, cu nasturi și cu ceprage de argint. în pilda haiducilor din Țara Leșască, cu pene de argint la comănace și cu table de argint la șoldure pre lădunce*”⁵¹.

Polonii le-au cerut să le predea armele și le-au fâgăduit viața. După ce dărăbanii - încrezându-se în cuvântul dat - au depus armele „*leșii au intrat cu săbiile întrînșii și au perit toți acolea*”⁵².

---

⁵⁰ N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova. I. Organizarea de stat până la mijlocul sec. al XVIII-lea*, Editura Academiei R. S. R., București, 1971, p. 68.

⁵¹ Miron Costin, *op. cit.*, p. 64.

⁵² *Ibidem*.

Tomșa s-a retras spre Țara Românească și aproape de Focșani l-au întâmpinat ccaușii împărătești cu cei trei mari boieri (logofătul Beldiman, hatmanul Sturdza și vistiernicul Boul) în obezi, cărora „îndată li-au tăiat capetele și li-au aruncat trupurile în Siretiu”⁵³.

Înfrânt a doua oară, în apropierea Tecuciului, la 24 ianuarie 1616, Ștefan Tomșa a trecut în Țara Românească⁵⁴. Alexandru Movilă, un tânăr de 14 ani, a fost proclamat domn al Moldovei, dar adevăratul cârmuitor al țării era marele boier Nestor Ureche.

Ca răzbunare împotriva orășenilor din Iași, au fost prădați toți negustorii din oraș. Oastea care l-a însoțit pe Alexandru Movilă⁵⁵ a prădat cumplit și satele Moldovei, provocând reacții puternice din partea țăranilor⁵⁶.

În prima sa domnie, Ștefan Tomșa a luat parte la disputa dintre Gabriel Báthory⁵⁷ și Gabriel Bethlen⁵⁸ pentru tronul Transilvaniei.

În sprijinul lui Gabriel Bethlen - numit de sultanul Ahmed I⁵⁹ principe al Transilvaniei - au venit Skender pașa de Silistra și cei doi domni români: Radu Mihnea⁶⁰ și Ștefan Tomșa. În fața trupelor

---

⁵³ *Ibidem*, p. 65.

⁵⁴ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 18.

⁵⁵ **Alexandru Movilă**. Domn al Moldovei între 12 / 22 octombrie 1615 - 23 iulie / 2 august 1616.

⁵⁶ *Istoria României*, vol. III..., p. 130.

⁵⁷ **Gabriel Bathory**. Principe al Transilvaniei între 5 martie 1608 - 27 octombrie 1613.

⁵⁸ **Gabriel Bethlen**. Principe al Transilvaniei între 27 octombrie 1613 - 15 noiembrie 1629.

⁵⁹ **Ahmed I**. Fiul lui Mehmed III, sultan între 22 decembrie 1603 - 22 noiembrie 1617.

⁶⁰ **Radu Mihnea**. Domn al Țării Românești în trei rânduri: 12 / 22 octombrie 1601 - 5 / 15 martie 1602, 23 martie / 2 aprilie - 19 / 29 mai 1611 și 19 / 29 iulie 1611 - 13 / 23 iulie 1616. A domnit și în Moldova în două rânduri: 26 iulie / 5 august 1616 - 9 / 19 februarie 1619 și septembrie 1623 - 13 / 23 ianuarie 1626. (Nicolae Iorga l-a apreciat ca „om de cultură neobișnuită” - *Vezi Istoria Românilor în Chipuri și Icoane*, Editura Ramuri S. A., Craiova, 1921, p. 321).

otomano - tătărești - moldo - muntene, Gabriel Báthory a fugit la Oradea, unde a căzut victimă căpitanului haiduc Andrei Géczy, din porunca căruia a fost ucis⁶¹.

La 23 octombrie 1613, stările transilvănene l-au ales pe Gabriel Bethlen principe al Transilvaniei. La cererea sa au rămas și peste iarnă în Transilvania trupe turco - tătărești, dar și din cele două țări române, pentru a-l ajuta la consolidarea domniei.

Peste o lună, la 25 noiembrie 1613, în tabăra de la Opiși, principele Gabriel Bethlen a dat mâna cu cei doi domni - Ștefan Tomșa și Radu Mihnea - „*jurîndu-și reciproc că vor fi ca frații și se vor ajuta pînă la moarte*”⁶².

Pentru întărirea legăturilor și relațiilor de prietenie dintre cele trei țări s-au încheiat și tratate de alianță. Domnul muntean Radu Mihnea a încheiat un astfel de tratat cu Gabriel Bethlen, la care a aderat și Ștefan Tomșa. Scopul acestei alianțe era sprijinul reciproc împotriva oricărei primejdii.

Refugiat în Țara Românească, Ștefan Tomșa nu a încetat să încerce redobândirea scaunului Moldovei.

În două rânduri, orheienii ațâțați de Ștefan Tomșa se răsculară și de amândouă ori au fost învinși, puși pe fugă și Tomșa alungat, din nou, în Muntenia⁶³.

Miron Costin consemna că „*Ședea Ștefan Vodă în Țara Muntenească în bejenii, la Radul Vodă și lovea oamenii lui pînă la Bîrlad, pînă la Vaslui, ce totu-i împingea leșii*”⁶⁴.

În anul 1616, Ștefan Tomșa și-a pus în gând să mai încerce o dată soarta armelor pentru redobândirea scaunului pierdut. Tomșa a trecut Siretul, având alături de el pe domnul muntean Radu Mihnea și pe vestitul Skender pașa de Silistra.

---

⁶¹ Dr. Petru Bunta, *Gabriel Bethlen (1613 - 1629)*, Editura Militară, București, 1981, p. 36.

⁶² *Ibidem*, p. 42.

⁶³ C. Gane, *op. cit.*, p. 158.

⁶⁴ Miron Costin, *op. cit.*, p. 65.

În februarie, la Ștefănești, oastea compusă din munteni, tătari și turci au zdrobit armata moldo - polonă ⁶⁵.

Către sfârșitul lunii martie 1616, armata lui Skender Pașa s-a apropiat de Hotin, iar oastea lui Alexandru Movilă a ieșit din cetate pentru a o întâmpina în câmp deschis. În mai puțin de trei ceasuri au pierit circa 12.000 turci, tătari și munteni, iar cei ce au scăpat vii, s-au împrăștiat, cuprinzând în fuga lor pe Tomșa și Skender Pașa ⁶⁶.

Ștefan Tomșa și Radu Mihnea s-au oprit în lagăr la Buzău și se bucurau că au rămas în viață. Masa mare, întinsă pe pajiște, cu miei fripți și belșug de vinuri a fost stricată de vestea că moldovenii și polonii se apropie în număr mare de tabăra celor doi domni.

Radu Mihnea a fugit spre Târgoviște, iar Tomșa s-a îndreptat spre Dunăre. Ceata de ostași trimisă după el nu l-a putut prinde, căci voievodul trecuse fluviul la Brăila ⁶⁷.

În iulie 1616 a fost organizată o nouă expediție turco - munteană pentru curmarea definitivă a ambițiilor Movileștilor. Înfruntarea decisivă a avut loc la Drăcșani (23 iulie / 2 august 1616).

Plecarea neașteptată înaintea bătăliei a lefegiilor cazaci, trădarea paharnicului Costea Bucioc - comandantul oștii Movileștilor - și întârzierea ajutorului militar pe care îl aducea Radu Șerban ⁶⁸ din ținuturile imperiale, trupe din care făcea parte și un corp de francezi, au condus la înfrângerea lui Alexandru Movilă și la stingerea „casei” lui Ieremia. Văduva acestuia, Doamna Elisabeta de Lozna cu fiii săi Alexandru și Bogdan au fost capturați și duși la Constantinopol ⁶⁹. Cei doi tineri s-au turcit, pentru a-și salva viețile, în timp ce mama lor

---

⁶⁵ C. Gane, *op. cit.*, p. 159.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 160.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 162.

⁶⁸ **Radu Șerban.** Domn al Țării Românești în trei rânduri: 7 / 17 octombrie - 22 octombrie / 1 noiembrie 1601, 17 / 27 iulie 1602 - 11 / 21 decembrie 1610 și 19 / 29 mai - 19 / 29 septembrie 1611.

⁶⁹ Acad. Virgil Cândea (coord.), *op. cit.*, p. 75.

dispărea în haremul unui agă, lăsându-și cosițele castanii tăiate ctitoriei Movileștilor de la Sucevița, unde se păstrează și astăzi ⁷⁰.

Nici Ștefan Tomșa nu a scăpat de pedeapsa turcilor. Un ceauș, * trimis de vizir, a sosit la Brăila, iar oamenii lui l-au înșfăcat pe Tomșa, l-au legat de mâini și de picioare și l-au trimis la Constantinopol.

Matei al Mirelor nota că „*După ce robiră pre Dómnă și pre copiii ei, destituiră și pre Ștefan. Mazilitu, acesta se duse in Bizantiu unde fu fôrte batjocoritu, pentrucă se lăsase să-lu calce o muiere, și nu fusese în stare să se lupte cu densa*” ⁷¹.

Peste câțiva ani, norocul i-a surâs din nou lui Tomșa. Încercând să profite de slăbiciunea Poloniei, sultanul Osman II ⁷², în vârstă de 17 ani, a organizat o „*expediție imperială*”, cu întreaga putere a împărăției. Armata otomană, dispunând până și de elefanți, a pornit de la Constantinopol la 11 / 21 mai și la 22 august / 1 septembrie 1621 a ajuns la Hotin ⁷³.

Campania a durat până la 9 octombrie 1621 când s-a încheiat pacea. Hotinul ocupat de poloni și pe care turcii nu au reușit să-l cucerească, a fost totuși restituit Moldovei. Alexandru Iliăș ⁷⁴ a fost mazilit (septembrie 1621) și în locul său a fost numit Ștefan Tomșa, care „*se nemerise în oastea turcească*” ⁷⁵. Se pare că la Poartă avusese de luptat cu pretendentul italian Locadello ⁷⁶.

---

⁷⁰ *Ibidem*.

* **ceauș** = paznic sau însoțitor al prizonierilor.

⁷¹ Matei al Mirelor, *op. cit.*, p. 342.

⁷² **Osman II**. Fiul lui Ahmed I, sultan între 26 februarie 1618 - 20 mai 1622.

⁷³ Acad. Virgil Cândea (coord.), *op. cit.*, p. 78.

⁷⁴ **Alexandru Iliăș**. Domn al Moldovei în două rânduri: 10 / 20 septembrie 1620 - septembrie 1621 și 5 / 15 decembrie 1631 - aprilie 1633.

⁷⁵ N. Iorga, *Istoria Românilor. vol. V, Vitejii*, București, 1937, p. 418.

⁷⁶ Octav - George Lecca, *op. cit.*, p. 556.

„Cu mila lui Dunnedzău, s'au așezat în Scaunul Măriei Sale și au alinat toate răutățile”, așa scrie un informator moldovean despre noua domnie a lui Ștefan Tomșa⁷⁷.

„Amu mai blînd”⁷⁸, Ștefan Tomșa părea de nerecunoscut: „era țara în pace și în tot bivșugul, cît părea hie cui că nu este domnia acelui domnu dintăi, tot în zarve”⁷⁹.

În cea de-a doua domnie, a terminat și sfințit Mănăstirea Solca (1622), începută la sfârșitul anului 1612.

De asemenea, a fost zidită Biserica „Sf. Voevozi” din Roman, precum și Biserica Domnească „de pe poartă”, adică de la intrarea în Curtea Domnească.

La 5 decembrie 1621, Tomșa comanda trei clopote la Bistrița; de acolo adusesse și pe meșterul țiglar⁸⁰.

Tomșa a fost căsătorit cu fosta soție a unui „negustor grec de frunte și bogat”; informația o avem dintr-un izvor unguresc care adaugă și detaliul că această soție i-a fost dată de sultan⁸¹.

După Miron Costin, sfârșitul domniei lui Tomșa⁸² s-a datorat uneltirilor lui Radu Mihnea la Poartă: „Numai, nice într-un chip nu-l lăsa în pace Radul Vodă, domnul muntenesc, ce săpîndu-l totdeauna și astădzi și mine. i-au venit lui Ștefan Vodă mazilie iară. în care i s-au prilejit și moartea în Țarigrad. Și avușia ce au avut. toată au luat-o împărăția”⁸³.

⁷⁷ N. Iorga, *op. cit.*, p. 418 - 419.

⁷⁸ Miron Costin, *op. cit.*, p. 101.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 40.

⁸¹ *Ibidem*; C. Gane opinează că a fost însurat cu o moldoveancă, Doamna Elena (C. Gane, *op. cit.*, p. 185), de aceeași părere fiind și Octav - George Lecca (*op. cit.*, p. 555).

⁸² A doua domnie s-a desfășurat în perioada octombrie 1621 - septembrie 1623.

⁸³ Miron Costin, *op. cit.*, p. 105.

Ștefan Vodă Tomșa „mare vărsătoriu de sînge, gros la hire și prostatec”⁸⁴, a fost „un bătrîn foarte crunt”⁸⁵, „tiranul acela care speria Iașul trecînd pe străzile podite cu loadbe de lemn în fruntea gărzii lui înarmate și care măcelăria pe boieri ca distracție și ca precauțiune”⁸⁶.

Atitudinea lui Ștefan Tomșa față de boieri este și ea diferit interpretată. La luarea domniei, era „domnu bunu și intieleptu...bunu mai alesu pentru seraci, dară aspru cătră boiari, pentrucă acestia eră nedrepti cătră serăcime”⁸⁷.

Boierii erau cei care „mâncă pre seraci ca nisce lupi flămândi” și „storcea bieta tieră fără nici o indurare...carii despoia pre bietii ômeni mai reu de cătu telharii, intrecându-se care de care să răpescă mai multu, care de care să se împăuneze mai frumosu...”⁸⁸.

La judecăți „eră nepărtinitoriu și dreptu, dară cam furiosu”⁸⁹.

Pornirea lui era însă numai asupra boierilor asupritori și nicidecum asupra țăranilor, căroro le asculta necazurile.

Țăranii, la rîndul lor, „il socoteau cu adevărat domnul lor - voievodul săracilor!”⁹⁰.

Domn al Moldovei la începutul unuia dintre cele mai frămîntate secole ale istoriei Principatului, dominat de interese, ambiții, conjuncturi politice interne și externe, Ștefan Tomșa s-a înscris în rîndul numeroșilor domni a căror soartă a fost implicit determinată de realitatea timpului.

Dacă pentru istoria Principatului Moldovei scurtele lui domnii nu au lăsat urme adânci în scurgerea ei temporală, pentru istoria locală, au constituit evenimente cu rezonanță, dată fiind originea sa.

---

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ N. Iorga, *Istoria Românilor în Chipuri și Icoane...*, p. 321.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 322.

⁸⁷ Matei al Mirelor, *op. cit.*, p. 338.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ Pompiliu Tudoran, *op. cit.*, p. 216.

Mai mult, apartenența la aceste meleaguri, cunoașterea stărilor și realităților sociale i-au determinat o anumite atitudine, concretizată prin acțiuni și intervenții directe în raporturile dintre straturile de sus și de jos ale societății, în favoarea celor năpăstuiți.

Cu siguranță, raporturile avute cu cei de peste Milcov, trebuie să fi fost undeva, pe planul conștiinței apartenenței de neam, influențate de indiscutabila realitate putneană - Ținut aflat la întâlnirea celor trei provincii românești: Moldova, Țara Românească și Transilvania.